

TEMPERAMENT HOKEISTÓW NA TRAWIE

Małgorzata Tomecka, Joanna Muniowska¹

Wiedza na temat cech temperamentu sportowców jest poznawczo użyteczna tak w zakresie zapewnienia prawidłowego przebiegu procesu szkolenia sportowego jak i możliwości zawodników w aspekcie osiągania wysokich wyników sportowych. W niniejszym doniesieniu przedstawiamy analizę cech temperamentalnych zbiorowości hokeistów na trawie. Podjęliśmy również próbę ustalenia czy istnieje związek pomiędzy pozycją gracza na boisku a temperamentem oraz czy reprezentanci kraju w tej dyscyplinie sportu różnią się w poszczególnych skalach temperamentu od reszty badanej grupy. Badania potwierdziły, że: cechami temperamentu predysponującymi do tej gry zespołowej jest wytrzymałość i tak zwane cechy energetyczne. Pozycja gracza na boisku nie koreluje z temperamentem a istotna statystycznie różnica reprezentantów kraju i pozostałych graczy w poszczególnych skalach temperamentu dotyczy zwinności.

Wstęp

Aktywność sportowa jest jedną z bardziej specyficznych form aktywności ludzkiej i stawia wysokie wymagania w zakresie przetwarzania stymulacji oraz wytrzymałości fizycznej i psychicznej. W przestrzeni społeczno – sportowej wpływ na przebieg karier sportowych i osiągnięcie sukcesu sportowego ma wiele czynników, do których należą między innymi uwarunkowania zewnętrzne takie jak np.: środowisko, wartość klubu, popularność i dostępność dyscypliny oraz uwarunkowania wewnętrzne – indywidualne sportowców w tym: typ aspiracji, motywacja czy temperament.

---

¹ Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno – Socjologiczny. Promotor prof. dr hab. Kazimierz Doktor.

Wielu psychologów podkreśla rolę temperamentu jako czynnika warunkującego zachowanie człowieka w sytuacji zadaniowej, a cechy temperamentu zwykle wyznaczają wybór form aktywności zarówno prywatnej jak i zawodowej. Temperament według polskiego psychologa Jana Strelaua odnosi się do podstawowych względnie stałych czasowo cech osobowości, które manifestują się w formalnej charakterystyce zachowania. Będąc pierwotnie zdeterminowany przez wrodzone mechanizmy fizjologiczne, temperament podlega zmianom zachodzącym pod wpływem dojrzewania (i starzenia się) oraz niektórych czynników środowiskowych i koncentruje się na poziomie energetycznym oraz na charakterystyce czasowej reakcji [J.Strelau 1985]. Na poziomie energetycznym J.Strelau wyodrębnia:

- osoby **wysokoreaktywne**, wyposażone w mechanizm fizjologiczny wzmacniający stymulację co powoduje, że określone bodźce pochodzące z zewnątrz jak i z wnętrza organizmu wywołują reakcje silniejsze niż u jednostek niskoreaktywnych. W zakresie aktywności zachowania jednostki wysokoreaktywne charakteryzują się biernością zachowania;
- osoby **niskoreaktywne**, posiadają mechanizm tłumiący stymulację, dzięki czemu bodźce o określonej sile wywołują u nich słabsze reakcje niż u jednostek bardziej reaktywnych. Niskoreaktywni charakteryzują się dużą aktywnością zachowania.

Jak już wcześniej zasygnalizowano temperament należy do podstawowych czynników, które rzutują na sposób działania jednostki i jest szczególnie istotny w działalności sportowej. J.Strelau określa osoby niskoreaktywne jako te, które mają lepsze zdolności przystosowawcze do sytuacji stresowych [J.Strelau 1992] i w przypadku sportowców ma to związek z pobudzeniem emocjonalnym towarzyszącym np.: rywalizacji sportowej, co może mieć wpływ na uzyskanie pozytywnego wyniku. Jeśli chodzi o rodzaj dyscypliny sportowej i związek z temperamentem to: „/.../o ile w stosunku do dyscyplin sportowych o przewadze wysiłku zwinnościowo-szybkościowego, niezależnie od poziomu reaktywności,

wszystkie osoby mają zbliżone szanse uzyskiwania pozytywnych wyników, to w przypadku dyscyplin typowo wytrzymałościowych, znacznie większe szanse mają osoby niskoreaktywne” [J.Gracz, T.Sankowski 2000].

Zgodnie z Formalną Charakterystyką Zachowania opracowaną przez Bogdana Zawadzkiego i Jana Strelaua temperament można opisać w oparciu o sześć wymiarów: żwawość, perseweratywność, wrażliwość sensoryczna, reaktywność emocjonalna, wytrzymałość i aktywność. Każdy z wymiarów opisywany jest przy pomocy skali staninowej przyjmującej wartości od 1 do 9 [B.Zawadzki, J.Strelau 1997]. W celu określenia jak przedstawiają się cechy temperamentu sportowców J.Kłodecka-Różalska i Mroczkowska przeprowadziły badania na grupie 203 mężczyzn (juniorów i seniorów) reprezentujących 11 dyscyplin sportowych t.j.: motocross, żeglarstwo, windsurfing, tenis, badminton, biathlon, bieg na orientację, judo zapasy, piłkę koszykową i ręczną) [B.Zawadzki, J.Strelau 1997]. Po przeprowadzeniu analizy wykazano, że sportowcy różnią się w istotny statystycznie sposób od reszty populacji a różnice dotyczą pięciu z sześciu wymiarów temperamentu. Istotnych różnic nie ma tylko w odniesieniu do wrażliwości sensorycznej. Zróżnicowanie wartości w zakresie wrażliwości sensorycznej w znacznej mierze uzależnione jest od dyscypliny sportu reprezentowanej przez danego zawodnika. Wyniki sportowców w poszczególnych skalach temperamentu (podane w staninach) przedstawiają się następująco:

1. Żwawość (Ż) – 5,62
2. Perseweratywność (PER) – 4,82
3. Wrażliwość sensoryczna (WS) – 5,06
4. Reaktywność emocjonalna (RE) – 4,24
5. Wytrzymałość (WT) – 5,70
6. Aktywność (AKT) – 5,51

Ponieważ badania te nie uwzględniały predyspozycji hokeistów na trawie, zdecydowaliśmy o przeprowadzeniu diagnozy w zakresie cech temperamentu tej zbiorowości.

Założenia metodologiczne badań

Założyliśmy, że:

H₀ - sportowcy – hokeiści na trawie będą charakteryzować się:

- **wysoką zwawością**, czyli będą posiadali tendencję do szybkiego reagowania, utrzymywania dużego tempa wykonywanych czynności i łatwej zmiany zachowania (reakcji) w odpowiedzi na zmianę warunków zewnętrznych. Cecha ta określa również umiejętność dostosowania się do otoczenia, elastyczność zachowania i plastyczność intelektualną;
- **niską perseweratywnością**, nie będą posiadali tendencji do drobiazgowej analizy zdarzeń, wielokrotnego wracania do minionych już zdarzeń, długotrwałego ich przeżywania emocjonalnego i nadmiernej koncentracji na przeszłości. Nie będą skłonni do reagowania lękiem i napięciem emocjonalnym w sytuacjach stresowych;
- **wysoką wytrzymałością**, co oznacza, że będą charakteryzować się możliwością radzenia sobie w niekorzystnych warunkach otoczenia (np.: hałas), będą w stanie pracować ze szczególną intensywnością lub szczególnie długo a co najważniejsze będą wytrwali, sumienni w działaniu i odporni emocjonalnie;
- **umiarkowaną wrażliwością sensoryczną**, która odnosi się zarówno do wrażliwości emocjonalnej jak i wrażliwości na bodźce zewnętrzne. Cecha ta określa poziom delikatności i subtelności, a na poziomie poznawczym – spostrzegawczości, czujności i otwartości na otoczenie zewnętrzne;
- **niską reaktywnością emocjonalną**, czyli nie będą szczególnie pobudliwi emocjonalnie tzn. nie będą łatwo i silnie reagować na drobne nieistotne wydarzenia;
- **wysoką aktywnością**, to znaczy, że będą ekspansywni życiowo, towarzyscy, skłonni do podejmowania wielu różnych zadań. Na

brak zajęć, nowych wrażeń i monotonię będą reagować negatywnie;

H₁ – istnieje związek pomiędzy pozycją gracza na boisku a poszczególnymi cechami temperamentu;

H₂ – aktualni reprezentanci kraju w hokeju na trawie różnią się w poszczególnych skalach temperamentu od zawodników nie będących „kadrowiczami”.

Material, metody i narzędzia badań

Badania są częścią większej całości poświęconej zbiorowości hokeistów na trawie. Jako metodę badawczą zastosowano sondaż diagnostyczny [Sztumski 1999]. Uzyskane wyniki opracowano na podstawie anonimowych kwestionariuszy ankiet, składających się z dwóch części. Pierwsza z nich zawierająca pytania otwarte, półotwarte i zamknięte dotyczyła karier sportowych hokeistów na trawie. Natomiast część drugą stanowił kwestionariusz temperamentu Jana Strelaua. Badania przeprowadzono na wybranej w sposób celowy grupie pięciu drużyn czołówki pierwszej ligi mężczyzn w hokeju na trawie, co stanowi 50 % ogółu zawodników pierwszoligowych. W terminie od sierpnia do listopada 2003 roku rozesłano 80 ankiet pocztowych [J.Sztumski 1999]. Zwrotnie otrzymano 61 co odpowiada 38,1 % zbiorowości hokeistów na trawie w kategorii seniorów pierwszej ligi. Średnia wieku badanej grupy wynosi 26 lat (26,4) a średnia stażu zawodniczego 14,6 lat. Wartości uzyskane przez sportowców w poszczególnych skalach temperamentu obliczono za pomocą „klucza” stosowanego w psychologii. Natomiast weryfikacji hipotez statystycznych dokonano na podstawie testu Chi – kwadrat Pearsona.

Wyniki badań

Wyniki badań w poszczególnych skalach temperamentu hokeistów na trawie /H-0/ przedstawiają się następująco:

1. Żwawość (Ż) – **5,34** (326 staninów);
2. Perserweratywność (PER) – **4,70** (289 staninów);
3. Wrażliwość sensoryczna (WS) – **4,09** (250 staninów);
4. Reaktywność emocjonalna (RE) – **4,55** (278 staninów);
5. Wytrzymałość (WT) – **4,93** (301 staninów);
6. Aktywność (AKT) – **4,90** (299 staninów).

Na podstawie wyników uzyskanych przez hokeistów na trawie można wnioskować, iż w tej grupie sportowców w górnej granicy poziomu przeciętnego znajduje się zdolność do szybkiego reagowania, utrzymywania dużego tempa wykonywanych czynności i łatwej zmiany zachowania (Ż).

W zakresie przeciętnym hokeiści reprezentują skłonność do drobiazgowej analizy zdarzeń, tendencję do wracania do minionych faktów i wydarzeń oraz koncentrację na przeszłości (PER).

W dolnej granicy poziomu przeciętnego znajduje się drażliwość sensoryczna opisywanych sportowców. Hokeiści tylko w nieznacznym stopniu są drażliwi na bodźce zewnętrzne i wysubtelnieni emocjonalnie (WS).

Na przeciętnym poziomie znajduje się u hokeistów reaktywność emocjonalna. Nie mają oni przesadnej skłonności do gwałtownego reagowania na zdarzenia zachodzące w otoczeniu. Jednakże średnio radzą sobie w sytuacjach trudnych emocjonalnie. Mają przeciętną zdolność adaptowania się do pracy w sytuacjach trudnych i stresowych (RE).

Nieco wyższa niż przeciętna w badanej grupie jest wytrzymałość, co oznacza, że mogą oni pracować ze szczególną intensywnością i szczególnie długo. Są raczej wytrwali w działaniu i sumienni w wykonywaniu czynności (WT).

Aktywność jest cechą, która w tej grupie również utrzymuje się na nieco wyższym niż przeciętny poziomie, czyli są ekspansywni życiowo, towarzyscy i skłonni do podejmowania wielu różnych zadań (AK).

Badania nie potwierdziły związku pomiędzy pozycją gracza na boisku a poszczególnymi cechami temperamentu /H-1/. W żadnym przypadku nie wystąpiły zależności istotne statystycznie.

Natomiast w zakresie H-2 dotyczącej różnic pomiędzy poszczególnymi skalami temperamentu reprezentantów kraju a pozostałymi zawodnikami, wystąpiły istotne statystycznie różnice jedynie w przypadku **żwawości** /Chi-kwadrat Pearsona wynosi tu 17,451 df=8, poziom istotności $\alpha=0,026$ /.

Podsumowanie

Hokej na trawie to dyscyplina ogólnorozwojowa, która bazuje na dobrym przygotowaniu kondycyjnym /wysiłek wytrzymałościowy/ oraz przygotowaniu w zakresie koordynacji ruchowej, szybkości i zwinności /wysiłek zwinnościowo-szybkościowy/. Specyfikę tej dyscypliny odzwierciedlają w sposób szczególny wartości osiągnięte w zakresie wrażliwości sensorycznej, która w tej grupie sportowców wynosi 4,09. Wynik ten odbiega znacznie od średniej wartości w tej skali /5,06/ charakterystycznej dla grup sportowców przebadanych przez J.Kłodecką-Różalską i Mroczkowską. Różnica może polegać na tym, że w/w autorki badały sportowców w dyscyplinach sportowych mających charakter indywidualny i zespołowy, natomiast nasze opracowanie dotyczy zespołowych gier sportowych.

Badania potwierdziły założenia dotyczące predyspozycji temperamentalnych hokeistów na trawie w trzech z sześciu wymiarów, co niezbicie dowodzi, że istnieją psychologiczne uwarunkowania do gry zespołowej jaką jest hokej na trawie. Cechami temperamentu predysponującymi do tej gry zespołowej jest wytrzymałość i tak zwane cechy energetyczne.

Pozycja gracza na boisku nie koreluje z temperamentem co pozwala na wniosek, iż predyspozycje zawodnika nie mają związku z pozycją gry a koncentrują się zasadniczo na rodzaju uprawianej dyscypliny sportowej.

Różnice istotne statystycznie w zakresie zwawości na korzyść reprezentantów kraju świadczą o tym, że ta czasowa cecha jest kluczowa dla odnoszenia sukcesów i efektywnej gry w hokeja. Dokładne określenie roli zwawości w predyspozycjach zawodników wymaga jednak dodatkowych badań.

Piśmiennictwo

1. Sankowski J., Gracz T. 2000. Psychologia sportu. AWF, Poznań.
2. Strelau J. 1992. Badania nad temperamentem. Teoria, diagnoza, zastosowanie. Ossolineum, Wrocław.
3. Strelau J. 1985. Temperament, osobowość, działanie. PWN, Warszawa.
4. Sztumski J. 1999. Wstęp do metod i technik badań społecznych, Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”. Katowice.
5. Zawadzki B., Strelau J. 1997. Formalna charakterystyka zachowania – kwestionariusz temperamentu. Warszawa.

Summary

The knowledge on the features of an athletes temperament is cognitively useful. It helps to in conducting the training process.

This article presents the analysis of temperamental features of a group of hockey players. An attempt was made to determine the relationship between the players position and the temperament. Additionally differences in the scale of temperament were evaluated between international level players and those of average national level.

The results of the research show, that is a crucial quality for this game. There is no correlation between a player's position on the field and his/ her temperament.

